

דף שבועי

פרשת חקת, תשפ"ג, מספר 1525

הצטברות של כשלים לחטא 'מי מריבה' עמיצור ברק

מהות החטא: נסתפק בהבאת שתי דעות. האחת, הידועה יותר, מופיעה בפירוש רש"י:

"יען לא האמנתם בי להקדישני" – שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה, ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו.

הדעה השנייה, גם היא ידועה, מופיעה ב"שמונה פרקים" לרמב"ם, פרק ד':

ואתה יודע, כי אדון הראשונים והאחרונים, משה רבנו, כבר אמר לו יתעלה: "יען לא האמנתם בי" (במ' כ"ב), "על אשר מריתם" (שם: כד), "על אשר לא קדשתם" (דב' לב: נא) ... וחטאו, עליו השלום, היה, שנטה אל אחד משני הקצוות במעלה ממעלות המידות, והיא הסבלנות, כאשר נטה אל הכעס, באומרו: "שמעו נא המרים" (במ' כ"י).

דקדק ה' עליו שיהיה איש כמוהו כועס בפני קהל ישראל, במקום שאין ראוי בו הכעס ... חילול השם הוא!!

והנה, "חילול השם" נחשב כחמורה שבעבירות (לפי האנציקלופדיה התלמודית ערך "חילול השם", ועוד מקורות), וכמה ראיות לדבר. אגב, לענ"ד צריך לומר "חילול שם שמיים". ואם כך, אזי 'קידוש שם שמיים' היא החשובה שבמצוות, וביטול מצווה זו היה חטאם, לשיטת רש"י ומקורותיו.

ואם כך, מתבקשת השאלה מה בדיוק היה חטאו של אהרון? לפי הכתוב, משה הוא שהיכה על הסלע במקום לדבר אליו ולקדש בכך שם שמיים. ולפי הרמב"ם, משה הוא שחילל שם שמיים בכעסו המיותר! אם כך, חטאו של אהרון היה משני בפסיביות שלו בשתי האפשרויות... אבל ייתכן שעונשו קשה מעונשו של משה. עיתוי מות אהרון כמעט מייד אחרי הכשל במי מריבה, בראשון לחודש החמישי, הוא כשבעה חודשים לפני מות משה, שלפי המסורת היה בז' באדר. בפועל, אהרון נענש לפני משה, ומיידית!!

כאן אני מעז להעלות השערה חלופית והיא, כי חלקו של אהרון באירוע של מי מריבה היה בכך שהוא, ולא משה, אמר את המילים "שמעו נא המורים בעם".

אחד הדברים הבעייתיים בסיפור 'מי מריבה' הוא כובד העונש של משה ואהרון; המידתיות שלו, הן מבחינת עצם מתן העונש והן מבחינת מידת ההדגשה הרחבה בהתייחסות אליו. כדי להבין טוב יותר את הבעיה, יש לזהות את החטא שאינו מפורש בכתובים, אך נקדים לכך התבוננות על כובד העונש המפורש. כובד זה מתבטא:

א. **בדרמטיות של התיאור:** "ויצאו מים רבים ותשתה העדה ובעינם" (במ' כ"א) – עד כאן הכול נראה טוב; בעיית המחסור במים נפתרה, ועילת המריבה של העם עם משה ואהרון התבטלה. אך לפתע שני המנהיגים מקבלים 'סטירת לחי' (וזאת זמן קצר אחרי מות אחותם הנביאה, המבוגרת): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם. המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ויקדש בם" (שם: יב-יג).

ב. **בחריפות של הביטוי:** "לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", וגם בחריפות ההסבר בהמשך הפרק, בהקשר למות אהרון: "יאסף אהרן אל עמיו, כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבה" (שם: כד).

ג. **בחזרה על העניין במקומות אחרים בתורה:**

1. ויאמר ה' אל משה עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל. וראיתה אתה ונאספת אל עמך ... כאשר נאסף אהרן אחיך. כאשר מריתם פי במדבר צן במריבת העדה להקדישני במים לעיניהם הם מי מריבת קדש מדבר צן (במ' כז: יב-יד).

2. ומת בהר אשר אתה עלה שמה והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך ... על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צן על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל (דב' לב: נ-נא).

3. וללוי אמר תמיד ואנריך לאיש חסידיך אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה (שם: לג: ח).

* עמיצור ברק הוא פרופסור אמריטוס להנדסת מים ואנרגיה באוניברסיטת אריאל.

וכן, משה מציין פעמיים בפירוש, כי חלק מהעונש שהושת עליו היה על מעורבותו הישירה והפעילה בחטא המרגלים:

זולתי כלב בן יפנה הוא יראנה ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ולבניו יען אשר מלא אחרי ה'. גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם (דב' א: לו-לז).

ועוד: וזה התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה (שם ד: כא).

אגב, אלו שלוש הפעמים היחידות שבהן מופיעה בתנ"ך המילה "התאנף" כמות שהיא).

ועוד באשר למשה, ייתכן אולי שהצטברו כשלים קשים נוספים, שקדמו לחטא המרגלים. כבר במעמד הסנה נאמר בפירוש: ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח ויחר אף ה' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך.. (שמ' ד: יג-יד), ואולי גם באירוע הסתום לאחר מכן: ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו" (שם: כד).

כך שייתכן אולי שאירוע 'מי מריבה' גדש את "המסה הקריטית" של הכשלים המצטברים, ומנע מאהרון וממשה לכפר על הכשלים הקודמים ולהעביר את רוע הגזרה בתשובה ובתפילות. השערה זו מהדהדת את דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ה):

בשעה ששוקלין עוונות אדם עם זכויותיו אין מחשבין עליו עון שחטא בו תחלה ולא שני אלא משלישי ואילך.

בכך, בהצטברות הכשלים האישיים הקודמים של אהרון ומשה יחד עם חטא 'מי מריבה', שהיה זה "ששבר את גב הגמל", שונה ההשערה שהועלתה כאן מהסברו של אברבנאל ששולל את פירוש רש"י:

על כן אמרתי שלא מתו משה ואהרן בעבור מה שחטאו במי מריבה ממה שהכה ולא דבר, אלא מפני סבות אחרות עצמות הכרחיות שהיו להם. רוצה לומר אהרן על העגל ומשה בעבור עניני המרגלים.

וכמסקנה חינוכית כללית: בדיעבד, טוב יעשה אדם אם יזדרז לעשות תשובה נכונה שיתכפר לו אחרי כל כשל וימנע הצטברות חטאיו.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

• השערה זו עשויה להשתמע מהפסוקים: "ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים?!. ויגרם משה את ידו וידך את הסלע". המילה "ויאמר", ביחיד, סמוכה יותר למילה "אהרן".

• ועוד ראייה, לו משה היה האיש שאומר את המלים "שמעו נא המורים בעם", פשוט היה לכתוב את ההמשך הישיר "ויגרם את ידו וידך", ולא כפי שכתוב: "ויגרם משה את ידו וידך" (במ' כ:יא).

• ראייה שלישית – אהרון הוא הדובר של משה בהגדרת תפקידו, מאז שעלה על במת ההיסטוריה. וגם, אולי, בתפקידו כדובר, הוא הראשון שהיה צריך לדבר אל הסלע!?

ועדיין הספק מקנן, אם למרות כל האמור כאן היה העונש אכן מידתי. ייתכן מאוד שההסבר לכובד העונש מצוי מעבר לחטא העכשווי, והוא נובע מההצטברות של חטא זה עם כשלים קודמים של משה ואהרון, ובצירוף קביעת חז"ל כי "מלמד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה" (אוצר המדרשים, איזנשטיין, משה עמוד: 374).

'על אשר לא קדשתם', כי אותו החטא לא היה גדול והש"ת הגדיל עונם לרוב גדולתם כמי שחטאיו ספורים... מלמד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ורבים יגעו והאריכו להוציא לאור טעם החטא הזה והעלו בידם חרס ולא יכלו לבארו על נכון. "א כי הש"ת צוה להם ודברתם והם לא דברו אלא משה הכהו פעמים וע"כ נענשו.

שני הכשלים הקודמים המובהקים של אהרון הם [א] מעשה עגל הזהב, [ב] פרשת המרגלים. אלה הם שני החטאים המשמעותיים יותר והחמורים יותר שנעשו ע"י כל העם במדבר, מתוך כתריסר חטאים. חטאים אלה היו חמורים עד כדי כך, שבשניהם אמר ה' למשה כי ישמיד את העם, וכידוע הצליח משה להעביר את רוע הגזרה:

יעשו עגל בחרב וישתחוו למסכה. וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב. שכחו אל מושיעם... ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו. וירגנו בא-הליהם לא שמעו בקול ה'. וישא ידו להם להפיל אותם במדבר (תה' קו: יט-כו).

והנה, התורה כותבת במפורש על מעורבותו הפעילה של אהרון בחטא העגל: "ויבאהרן התאנף ה' מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא" (דב' ט: כ). לכן, נראה כי אהרון נענש הפעם, בחטא מי מריבה, גם בגלל חטא העגל, כפי שאמר ה' למשה על הכפרה הזמנית והחלקית של העם ושל אהרון, בצד דחיית מועד העונש על חטא העגל: "ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וגיוס פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמ' לב: לד). ואולי נענש גם בגלל מעורבותו כשותפו של משה בהנהגה בפרשת המרגלים – "אחריות המנהיגות".